

суду, до органів досудового слідства або дізнання неповнолітнього свідка у віці від 14 до 16 років, відповідальність за це покладається на батьків, опікунів, піклувальників неповнолітнього відповідно до ч. 2 ст. 71 цього кодексу."

Постанова про привід має бути виконана і після застосування заходів адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185 КпАП.

У разі злісної непокори або опору законній вимозі працівника міліції слідувати до місця виклику складається протокол (акт), у якому вказується місце, час і характер порушення, а також свідки. Протокол (акт) доповідається начальнику органу внутрішніх справ для вжиття до порушника встановлених законом заходів. Про це одночасно повідомляється прокурор, слідчий, орган дізнання чи суд, що винесли постанову (ухвалу).

Використана література:

1. Стахівський С.М. Відповідальність свідка у кримінальному процесі // Право України. - 1997. - № 2. - С. 39-42.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України / Проект Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, схвалений комітетом з реформи кримінальної юстиції від 11.09.2008 р.
3. Проект Кримінально-процесуального кодексу України. Реєстраційний номер 1233 від 13.12.2007, Внесений народними депутатами України Мойсиком В.Р.; Вернидубовим І.В.; Ківаловим С.В.; Кармазіним Ю.А. Доступ до документа: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31115
4. Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации. - М.: Издательство ОМЕГА-Л, 2005. - 600 с.
5. Стахівський С.М. Показання свідка як джерело доказів у кримінальному процесі. Навчальний посібник. - К.: Олан, 2001. - 95 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: за станом на 26 червня 2008 року / Верховна Рада України. - Офіційне вид. - К.: Парламентське вид-во, 2008. - 192 с.

Стаття надійшла до редакції 29.03.2010 р.

УДК 343.21.7:341+341:343.21.7

Є.О. Письменський

**КРИМІНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО:
■ ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ВЗАЄМОДІЇ**

У статті розглянуто деякі теоретико-прикладні питання співвідношення кримінального права із суміжною галуззю – міжнародним правом, визначено ключові напрямки взаємозв'язку і взаємодії норм кримінального та міжнародного права з урахуванням можливості їх подальшого удосконалення.

Ключові слова: *взаємодія, кримінальне право, міжнародне право, міжнародне кримінальне право, "конвенційні" злочини.*

В статье рассмотрены некоторые теоретико-прикладные вопросы соотношения уголовного права со смежной отраслью – международным правом, определены ключевые направления взаимосвязи и взаимодействия норм уголовного и международного права с учетом возможности их дальнейшего усовершенствования.

Ключевые слова: *взаимодействие, уголовное право, международное право, международное уголовное право, "конвенционные" преступления.*

In the article some theoretical-applied aspects of correlation between criminal law and an allied branch, which is international law, are considered, key directions of interrelationship and interaction between norms of criminal law and international law are defined with regard to the possibilities of their further development.

Key words: *interaction, criminal law, international law, international criminal law, treaty crime.*

У правовій системі держави кримінальне право посідає специфічне, не схоже на інші місце, що є зрозумілим з огляду на завдання, які воно вирішує, наявність особливого предмету та методу правового регулювання. Однак кримінальне право пронизане мережею системоутворюючих зв'язків із іншими галузями права: його норми часто застосовуються у сукупності з правовими нормами інших галузей, тісно з ними пов'язані, активно взаємодіючи. До таких галузей традиційно відносять й міжнародне право. Інтернаціональне співробітництво у справі боротьби зі злочинністю щороку поглиблюється, і сьогодні важко назвати сферу життєдіяльності сучасного суспільства, яка б не була пов'язана з міжнародним правом. Ці ж сфери охороняє кримінальне право, застосування багатьох приписів якого унеможливується при його ізолюванні від міжнародно-правових норм.

Окремі аспекти співвідношення кримінального та міжнародного права розглядаються в працях багатьох відомих учених, серед яких Г.І. Богуш, Б.В. Волженкін, В.О. Гацелюк, Г.В. Єлур, Н.Ф. Кузнецова, В.О. Навроцький, М.І. Пікуров, В.М. Попович, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко та ін. Разом із тим низка як теоретичних, так і практичних питань щодо механізмів взаємодії значених галузей права залишаються слабо розробленими, що власне, зумовлює актуальність та вибір теми дослідження.

Метою цієї статті є визначення ключових напрямків взаємозв'язку і взаємодії норм кримінального та міжнародного права й на цій підставі формулювання висновків щодо підвищення ефективності їх застосування та перспектив подальшого вдосконалення законодавства.

На відміну від кримінального особливого розвитку міжнародне право одержало у XX столітті. Історія взаємовідносин країн поступово розвивалася як постійне переміщення акцентів з односторонньої допомоги деяких країн іншим на взаємну допомогу, утвердження взаємовигідного співробітництва. Відносини між державами набували статусу міжнародних, за своїм змістом вони почали виходити за межі компетенції якої-небудь окремої держави, ставали об'єктом спільної компетенції держав або всього міжнародного співтовариства в цілому. Це викликало необхідність координації дій на міжнародному рівні з метою підтримки певної збалансованості у світовій спільноті.

Поява нових принципів і норм, порушення яких особливо небезпечно для збереження міжнародного правопорядку, підтримання мирних і дружніх відносин між державами, викликало необхідність виникнення самостійної галузі міжнародного кримінального права, як галузі міжнародного публічного права, принципи та норми якої регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. Сьогодні міжнародне кримінальне право являє собою сукупність кримінально-правових норм, які встановлюють злочинність і караність найбільш серйозних і таких, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства, посягань на міжнародний мир, міжнародну безпеку, людяність [1, 80]. Останнім часом навіть відбувається теоретичне відокремлення комплексної підгалузі міжнародного права, норми якої накладають на держави зобов'язання з національно-правової криміналізації суспільно-небезпечних діянь, які не є міжнародними злочинами, і регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій у боротьбі з цими злочинами. Для її позначення використовується термін "транснаціональне кримінальне право" [2, 479 - 480].

Поступовий розвиток міжнародного кримінального права, зумовлений процесами глобалізації, які відбуваються в суспільстві, зближенням правових систем, інтернаціоналізацією й транснаціоналізацією злочинності, схожістю завдань, які розв'язуються різними державами в протидії злочинності, все частіше змушують задуматися про необхідність кодифікації норм міжнародного кримінального права. Існує безліч думок з цього приводу, фахівці-юристи висловлюються як "за" так і "проти" створення Міжнародного кримінального кодексу. За сучасних суспільно-політичних умов розвитку світового співтовариства правильним буде приєднатися до позиції Б.В. Волженкіна та зауважити, що найбільш реальною виглядає кодифікація (або щонайменше) гармонізація кримінального законодавства на регіональному рівні: в країнах Європейського Союзу, Співдружності незалежних держав та інших міждержавних об'єднань [3, 207 - 209]. Так, Україна є членом Співдружності незалежних дер-

жав (СНД), а її Статут (1993 р.) передбачає, що держави-члени сприяють зближенню національного законодавства.

Серед фахівців привалює думка, що між розгляданими галузями (так само як і у випадку з конституційним правом) до певної міри простежується ієрархічна природа взаємозв'язку. Пріоритет міжнародного права випливає з Конституції України, відповідно до ст. 9 якої чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (норми міжнародного права на території України мають статус національно-правових), а також ч. 2 ст. 19 Закону України "Про міжнародні договори" від 29 червня 2004 року, згідно з якою, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору¹. Єдиним обмеженням імплементації норм міжнародного права є умова, за якої ці норми не можуть суперечити нормам Основного закону (ч. 2 ст. 9 Конституції України). До речі, положення про верховенство міжнародних договорів щодо національного законодавства у разі виникнення розбіжностей між ними і визнання їх складовою частиною національного законодавства задекларовано у Конституціях багатьох європейських країн, зокрема Болгарії, Іспанії, Литви, Німеччини, Росії, Франції та інших.

Щодо чинного кримінального законодавства, то в ньому маються схожі, але більш обережні застереження. По-перше, у ч. 1 ст. 3 КК України йдеться про те, що законодавство України про кримінальну відповідальність ґрунтується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. По-друге, згідно з ч. 5 ст. 3 КК України Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

На жаль, останнє положення закону не завжди відповідає дійсному стану речей. Так, певні діяння національним законодавством не передбачені у такому вигляді, як це зроблено у відповідних міжнародних договорах. Цікавою ілюстрацією сказаному є приклад В.О. Гапелюка. Проаналізувавши ст. 2 Конвенції про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, та ч. 1 ст. 444 КК України він дійшов висновку, що напад на транспортні засоби особи, яка має міжнародний захист, у диспозиції статті КК не відображений. Також наведена норма КК має обов'язковою ознакою мету (вплив на характер діяльності або на діяльність держав чи

¹ Верховенство міжнародного права над внутрішнім є відносним, про що йтиметься далі.

організацій, що вони представляють, або провокація війни чи міжнародних ускладнень). Норма конвенції такої ознаки не містить, що є ще одним звууженням кримінально-правового регулювання національним правом порівняно з міжнародним [4, 139].

Однак повернемося до згаданих вище положень кримінального закону. Загальновизнані принципи та норми міжнародного права обов'язково мають враховуватися законодавцем і покладатися в основу кримінально-правових приписів. Як відомо, міжнародний договір не є єдиним джерелом міжнародного права, з чого випливає, що принципи та норми міжнародного права, розглядані як частина правової системи держави, можуть знаходити своє відбиття у звичаях, прецедентах та інших джерелах [5, 132]. У цьому контексті постає дуже цікаве питання – що розуміється під загальновизнаністю цих норм і принципів? На нормативному рівні зазначене питання чітко не розв'язується, існують лише певні доктринальні підходи до його вирішення. Утім, заслуговує на увагу позиція Пленуму Верховного Суду Російської Федерації (країни, у кримінальному законодавстві якої міститься аналогічне положення). Відповідні роз'яснення були викладені судом у постанові від 10 жовтня 2003 року № 5 "Про застосування судами загальної юрисдикції загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів Російської Федерації": 1) під загальновизнаними принципами міжнародного права варто розуміти основні імперативні норми міжнародного права, прийняті й визнані міжнародним співтовариством держав у цілому, відхилення від яких неприпустимо (наприклад, принцип загальної поваги прав людини та принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань); 2) під загальновизнаною нормою міжнародного права розуміється правило поведінки, прийняте й визнане міжнародним співтовариством держав у цілому як юридично обов'язкове.

Щодо міжнародного договору, то він є одним із ключових джерел міжнародного права (його статус визначений у ст. 17 Закону України "Про міжнародні договори України" від 29 червня 2004 року). Положення міжнародних договорів про боротьбу з окремими видами злочинів обов'язково підлягають включенню у КК України, а тому у разі вчинення такого злочину застосовується не міжнародний документ, а відповідна стаття кримінального закону. Пряме застосування норм міжнародного права щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності є не можливим. Кримінальна протиправність тих чи інших діянь може бути встановлена лише кримінальним законом.

Добре відомо, що для дії норми міжнародного права як частини системи права вона повинна бути сформульована таким чином, щоб її можна було застосовувати безпосередньо (зазвичай у договорах сформульовано лише побажання щодо встановлення кримінальної відповідальності). Тому

пряма дія міжнародно-правових актів не виключається лише у сфері Загальної частини кримінального права. Схожу думку висловлює С.С. Яценко стосовно норм міжнародного кримінального права, які вичерпно регламентують певні кримінально-правові положення. У такому випадку їх відтворення у національному законі, на думку вченого, не є обов'язковим. Це стосується положень Загальної частини кримінального права. Воно могло б стосуватися його Особливої частини, зокрема щодо відповідальності за міжнародні злочини, якби вичерпність регламентації міжнародно-правовою нормою питання відповідальності за такі злочини характеризувалася наявністю не лише диспозиції, а й санкції за вчинення передбаченого нею злочину [6, 87]. Наведу такий приклад. У визначенні поняття організованої групи (ч. 3 ст. 28 КК України) відсутня вказівка на види злочинів, для вчинення яких створюється група, та мета для реалізації якої вона створюється. Водночас у ст. 2 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності однозначно стверджується, що організована злочинна група може визнаватися такою, якщо вона створена та діє для того, щоб прямо чи посередньо одержати фінансову або іншу матеріальну вигоду. У цій ситуації застосуванню підлягає норма міжнародного договору, а не ст. 28 КК України.

Міжнародно-правові акти, навіть установлюючи певні заборони, конкретних санкцій не передбачають, що означає відсутність ознаки караності злочину. Зазвичай у текстах міжнародних документів, – підкреслюють Л.Л. Круткіков і Л.Є. Смирнова, – не міститься вказівок на конкретні санкції, які необхідно застосовувати до осіб, котрі вчинили злочини. Види заходів кримінально-правового впливу та розміри санкцій за порушення кримінально-правових заборон визначаються кожною державою на власний розсуд [7, 101]. Із договорів випливають лише певні зобов'язання держави, а не створюється кримінально-правова заборона. Особа не може порушити міжнародний договір, недотримання міжнародного зобов'язання не слід уважати злочином. Тому у разі, якщо міжнародним договором передбачена кримінальна відповідальність за певне діяння, а у КК України аналогічної за змістом норми немає, то притягнення особи до відповідальності буде неможливим, доки у кримінальному законі не відбудуться відповідні зміни. У цій частині підписані Україною, але ще не ратифіковані міжнародні договори ініціюють удосконалення національного кримінального законодавства.

Проте і з цього правила має бути резонне виключення. Відповідно до принципів справедливості та гуманізму норми міжнародного права, які пом'якшують чи виключають кримінальну репресію, або передбачають інші можливості поліпшення становища особи, винної у скоєнні злочину, мають застосовуватися безпосередньо. Адже існує реальна можливість запізнити зміни до КК України, і в такому разі безпосереднє застосування

норм міжнародного права є достатньо легальним способом реалізації принципу пріоритету прав людини та виконання тим самим Україною своїх міжнародних зобов'язань у цій сфері.

Отже, у разі підписання та ратифікації Україною міжнародних угод, які стосуються питань кримінального права, вони стають елементами системи норм кримінального права шляхом внесення відповідних змін до КК України. Відбувається імплементація міжнародно-правових норм у вітчизняні законодавчі акти у спосіб включення тексту приписів норм міжнародного права в формулу кримінально-правової норми, або шляхом створення на підставі таких приписів оригінального тексту норми національного кримінального права [8, 445]. При цьому дослівне відтворення формулювання міжнародного договору не є зовсім удалим способом гармонізації національного законодавства. Скажімо, часто у міжнародно-правових документах використовується термінологія, яка є незрозумілою для вітчизняного правозастосовця. Деякі правники взагалі вважають, що опис складів злочинів, який міститься в договорах, не може бути дослівно перенесений в національне право всіх держав, що беруть участь у договорі. Формулювання, які містяться в таких договорах, є наслідком компромісу, неминучого для досягнення консенсусу. Вони, як правило, містять у собі необхідний і достатній мінімум ознак щодо включення яких як елементів складу злочину домовилися держави [9, 474]. У цьому контексті також хотілося б підтримати ще одну більш категоричну думку про неприпустимість імплементації норм міжнародного права в національне законодавство з *безмежним, бездумним, а тим більше, механічним перенесенням міжнародних норм на вітчизняний ґрунт* (курсив мій - Є.П.), оскільки це може призвести до вкрай негативних наслідків, зокрема, зниження рівня суверенітету та незалежності країни, провокації міжнародного тиску тощо [10, 84].

Проаналізувавши окремі положення КК України, можна побачити, що деякі норми кримінального права з'явилися у кримінальному законодавстві на підставі міжнародних угод, до яких приєдналася Україна. Зокрема, йдеться про міжнародні акти, які визначають концептуальні підходи до боротьби із злочинністю в цілому. Серед таких можна згадати Загальну декларацію прав людини від 10 грудня 1948 року, Європейську конвенцію про незастосування строку давності до злочинів проти людства та воєнних злочинів від 25 січня 1974 року, Європейську конвенцію про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року, Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року та інші.

Завдяки цим та іншим документам існують норми, що пов'язані з регулюванням дії закону в просторі, його поширенням на іноземних громадян і осіб без громадянства, котрі вчинили злочини, а також від-

повідальності осіб, які користуються дипломатичною недоторканністю (ст. ст. 6 – 8 КК України); наслідками засудження особи за межами України (ст. 9 КК України); видачею осіб, котрі звинувачуються у скоєнні злочину, і осіб, засуджених за вчинення злочину (ст. 10 КК України); незастосуванням строків давності при звільненні від кримінальної відповідальності та від покарання осіб, котрі вчинили злочини проти миру та людства (ч. 5 ст. 49 і ч. 6 ст. 80 КК України) тощо.

Як вище підкреслювалося, інтеграція з міжнародними системами кримінально-правової безпеки неминуха. Багато з сучасних проблем через інтернаціоналізацію та глобалізацію різних сфер життя не можуть бути успішно розв'язані в межах однієї країни, постійно вимагаючи об'єднання зусиль усієї світової спільноти. Усе більше відносин, які колись були суцільно внутрішніми, складають предмет міжнародного співробітництва та міжнародно-правового регулювання. У цьому сенсі найбільш яскравий та зрозумілий приклад – екологічні проблеми, які, правильно зауважує О.І. Бойцов, або вирішуватимуться у глобальному масштабі, або їх не вдасться розв'язати по-справжньому, адже державні межі і межі екосистеми, зазвичай, не співпадають. Лише розуміння глобальності небезпеки та правова регламентація, спрямована на запобігання шкоди саморегуляції навколишнього середовища як цілісної системи, дозволить уникнути планетарної екологічної кризи [11, 59 – 60].

Міжнародна злочинність стає у своїй загальній масі явищем загальнокримінальним. І разом із тим, будучи притаманною будь-якій державі як наслідок зростаючої взаємозалежності країн світу та їх прагнення до об'єднання, загальнокримінальна злочинність набуває зовнішніх рис та сутнісних ознак міжнародної. Відповідно, зв'язок кримінального права з міжнародним яскраво відбивається у здійсненні протидії конкретним видам злочинів міжнародного характеру¹, які одночасно посягають і на міжнародний, і на національний правопорядок, становлячи суспільну небезпеку для багатьох держав. Цей характер взаємозв'язку знаходить свій прояв у встановленні у КК України відповідальності за так звані "конвенційні" суспільно небезпечні діяння (treaty crime), які визнані світовим співтовариством злочинами, та підстави й межі кримінальної відповідальності за які визначені відповідними міжнародними договорами. Конвенції охоплюють ті види злочинів, які викликають особливу заклопотаність міжнародного співтовариства. Так, згідно з Гаазькою (1970 року) і Монреальською (1971 року) конвенціями про боротьбу з не-

¹ Схожим за змістом зі злочинами міжнародного характеру є поняття "злочини транснаціонального характеру", але отожднювати їх не варто. "Транснаціональний" злочин відбиває процесуальну (юрисдикційну) сутність діяння, а злочин "міжнародного характеру" – його матеріальну сторону (значущість об'єкта міжнародно-правової охорони).

законним захопленням повітряних суден у кримінальному законі (ст. 278) встановлена відповідальність за угон повітряного судна. З урахуванням положень Міжнародної конвенції про боротьбу з захопленням заручників національний кримінальний закон передбачив відповідальність за захоплення заручників (ст. 147). Те ж саме стосується й піратства (ст. 446), відповідальність за яке у вітчизняному кримінальному законодавстві з'явилася після приєднання нашої держави до Женевської конвенції про відкрите море 1958 року та Конвенції ООН з морського права 1982 року. Фактично всі інші злочини з Розділу XX Особливої частини КК України – злочини проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку – кореспондують положенням відповідних міжнародних конвенцій, угод, протоколів тощо.

"Конвенційну" основу мають і міжнародні злочини, які поряд зі злочинами міжнародного характеру є різновидом міжнародної злочинності. Вони визнаються найтяжчими злочинами, що загрожують загальному миру, безпеці й благополуччю; найсерйознішими злочини, які викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства. Наприклад, відповідно до Міжнародної конвенції про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 4 грудня 1989 року в КК України уведена стаття, яка встановлює відповідальність за найманство (ст. 447).

За допомогою норм міжнародного права деталізуються, уточнюються ознаки тих злочинів, які посягають на урегульовані міжнародним правом відносини. Скажімо, у ст. 439 КК України йдеться про застосування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами. Ще в 1948 р. ООН сформулювала поняття такої зброї, а пізніше, в 1968 р., на засіданні XXII сесії Генеральної Асамблеї ООН підтвердила його.

Як висновок пропоную приєднатися до слушного висловлювання української правниці В.М. Ролінської про те, що на сьогоднішнє правове забезпечення ефективності міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, імплементація міжнародних стандартів кримінального права й правосуддя є одним із пріоритетних завдань законотворчої діяльності та юридичної науки [12, 109].

Використана література:

1. Єпур Г.В. Впровадження міжнародно-правових актів в кримінальне законодавство України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Єпур Григорій Володимирович. - Х., 2005. - 195 с.
2. Богуш Г.И. Транснациональное уголовное право / Г.И. Богуш // Уголовное право : стратегия развития в XXI веке : материалы Шестой Международной научно-практической конференции 29 - 30 января 2009 г. - М. : Проспект, 2009. - С. 478 - 483.

3. Современные проблемы и стратегия борьбы с преступностью / науч. ред. В.Н. Бурлаков, Б.В. Волженкин. – СПб. : Издательский Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. – 592 с.
4. Гацелюк В.О. Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Гацелюк Віталій Олександрович. – Луганськ, 2005. – 217 с.
5. Библик О.Н. Источники уголовного права Российской Федерации / О.Н. Библик. – СПб. : Издательство Р. Асланова "Юридический центр Пресс", 2006. – 243 с.
6. Яценко С.С. Ніякого покарання без закону (стаття 7 Конвенції про захист прав людини і основних свобод): аспекти реалізації / С.С. Яценко // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 5. – С. 79 – 89.
7. Кругликов Л.Л. Унификация в уголовном праве / Л.Л. Кругликов, Л.Е. Смирнова. – СПб. : Издательство Р. Асланова "Юридический центр Пресс", 2008. – 312 с.
8. Энциклопедия уголовного права. Т. 1 Понятие уголовного права. – Издание профессора Малинина, СПб., 2005. – 699 с.
9. Зелинская Н.А. Глобализация преступности и транснациональное уголовное право / Н.А. Зелинская // Уголовное право : стратегия развития в XXI веке : материалы Шестой Международной научно-практической конференции 29 – 30 января 2009 г. – М. : Проспект, 2009. – С. 474 – 478.
10. Актуальні проблеми кримінального права : навч. посіб. / В.М. Попович, П.А. Трачук, А.В. Андрушко, С.В. Логін. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
11. Уголовное право России: Общая часть: учебник / под ред. Н.М. Кропачева, Б.В. Волженкина, В.В. Орехова. – СПб. : Издательский Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петербур. гос. ун-та, 2006. – 1064 с.
12. Ролінська В.М. Щодо розуміння концептуальних засад міжнародного кримінального права / В.М. Ролінська // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 24 квітня 2009 р.) / Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – Донецьк, "Норд Комп'ютер", 2009. – С. 109 – 111.

Стаття надійшла до редколегії 19.05.2010 р.

УДК 343.221+343.23
А.М. Корягіна

■ **ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМВІДНОСИН
ЖЕРТВИ ТА ЗЛОЧИНЦЯ**